

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Інженерно-педагогічний факультет
Кафедра сфери обслуговування, технологій та охорони праці

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ЛОЗОПЛЕТІННЯ В УЧНІВ 5–6-Х КЛАСІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Спеціальність 014 Середня освіта
Освітньо-наукова програма «Середня освіта (Технології)»

Здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
ЦУГОРКА Оксана Василівна
НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат педагогічних наук, доцент
МОНЬКО Роман Мирославович
РЕЦЕНЗЕНТ:
канд. пед наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри змісту і
методик навчальних предметів
Тернопільського обласного
комунального інституту
післядипломної педагогічної освіти
КОЛОДІЙЧУК Олег Ярославович
Робота захищена з оцінкою:
Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка:
ECTS _____

АНОТАЦІЯ

Цугорка О.В. Формування вмінь лозоплетіння в учнів 5–6-х класів на уроках технологій: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 014 Середня освіта (Технології) ; освітньо-наукова програма Середня освіта (Технології) / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2026. 59 с.

Розкрито сутність лозоплетіння як виду декоративно-ужиткового мистецтва та засобу формування практичних умінь учнів 5–6 класів. Проаналізовано модельні навчальні програми щодо можливостей навчання лозоплетіння у закладах загальної середньої освіти. Досліджено стан сформованості вмінь лозоплетіння в учнів 5–6-х класів. Запропоновано комплекс методичних засобів для формування вмінь лозоплетіння, що передбачає систему використання практичних завдань різного рівня складності та проєктної діяльності школярів. Розроблено проєкт виробу – «кошик (корзинка) для квітів із лози», який може бути використаний у навчальному процесі як зразок для виконання учнівських робіт.

Ключові слова: лозоплетіння, методика навчання технологій, учень, лоза, природні матеріали, проєкт, декоративно-ужиткове мистецтво.

ABSTRACT

Tsuhorka O.V. Development of wickerwork skills in the 5th–6th grade studenta in technology classes: qualification work for obtaining a master's degree in specialty 014 Secondary education (Technologies); educational and scientific program Secondary education (Technologies) / Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Ternopil, 2026. 59 p.

The essence of wickerwork as a type of decorative and applied arts and as a means of developing practical skills in students of grades 5th–6th is revealed. Model curricula are analyzed regarding the possibilities of teaching wickerwork in general secondary education institutions. The state of formation of wickerwork skills in students of grades 5–6 is investigated. A set of methodological tools for developing wickerwork skills is proposed, which includes a system of practical tasks of varying complexity and project-based learning activities for students. A product design project has been developed – a “basket for flowers made of wicker,” which can be used in the educational process as a sample for students’ practical work.

Keywords: wickerwork, methods of teaching technology, student, willow, natural materials, project, decorative and applied arts.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ЛОЗОПЛЕТІННЯ В УЧНІВ 5-6-Х КЛАСІВ	8
1.1. Лозоплетіння як вид декоративно-ужиткового мистецтва та технологічної діяльності	8
1.2. Місце лозоплетіння у змісті освітньої галузі «Технології» Нової української школи	14
1.3. Вивчення стану використання технології лозоплетіння у Новій українській школі	23
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ЛОЗОПЛЕТІННЯ В УЧНІВ 5-6-Х КЛАСІВ	34
2.1. Зміст, методи та форми організації навчання лозоплетінню на уроках технології	34
2.2. Проектування корзини під квіти	45
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Сучасна освітня реформа в Україні, реалізована в межах концепції Нової української школи, спрямована на формування компетентної, творчої та соціально активної особистості, здатної застосовувати набуті знання й уміння в реальному житті. Особливого значення в цьому процесі набуває технологічна освітня галузь, яка орієнтує учнів не лише на засвоєння теоретичних знань, а й на розвиток практичних умінь, проєктного мислення, творчості та навичок роботи з різними матеріалами. У зв'язку з цим актуальним є звернення до традиційних видів декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема лозоплетіння.

Лозоплетіння є одним із найдавніших народних ремесел України, що поєднує художньо-естетичну, трудову та культурно-історичну складові. Робота з природними матеріалами сприяє формуванню в учнів екологічної свідомості, дбайливого ставлення до навколишнього середовища та розуміння цінності ручної праці. Водночас процес плетіння позитивно впливає на розвиток дрібної моторики, просторового мислення, уважності, посидючості та творчих здібностей учнів.

Актуальність вивчення лозоплетіння на уроках технологій у 5–6 класах Нової української школи зумовлена також необхідністю впровадження діяльнісного та компетентнісного підходів у навчанні. Саме в цьому віці учні активно розвивають практичні навички, вчаться працювати над творчими проєктами, планувати власну діяльність, співпрацювати в групі та презентувати результати своєї праці. Лозоплетіння як вид художньо-трудової діяльності створює сприятливі умови для реалізації цих завдань, оскільки поєднує технологічні операції з елементами творчого проєктування та народного мистецтва. Крім того, вивчення лозоплетіння сприяє збереженню й популяризації українських народних традицій серед молодого покоління. У сучасних умовах глобалізації та поширення цифрових технологій особливо важливим є залучення учнів до національної культурної спадщини,

формування поваги до народних ремесел та усвідомлення їхньої цінності в сучасному суспільстві.

Попри значний освітній і виховний потенціал лозоплетіння, сучасна шкільна практика стикається з низкою проблем у процесі його впровадження. Зокрема, у чинних модельних навчальних програмах недостатньо уваги приділено технологіям обробки природних матеріалів та практичному навчанню учнів традиційним ремеслам. Також існує потреба в удосконаленні методичного забезпечення уроків технологій, розробці сучасних підходів до організації проєктної діяльності учнів і доборі доступних технологічних об'єктів для виготовлення в умовах закладу загальної середньої освіти.

Окремі питання технологічної освіти, декоративно-ужиткового мистецтва та використання народних ремесел у навчальному процесі висвітлено у працях В. В. Стешенка, І. Ф. Саєнко, Є. Селівачова, О. Коберника, В. Сидоренка та інших науковців. Особливості організації проєктно-технологічної діяльності учнів, формування практичних умінь і використання природних матеріалів на уроках технологій розглянуто у працях Д. Тхоржевського, В. Бербец, Т. Кравченко, С. Ящука та ін.

Наукові праці дослідників підтверджують важливість упровадження народних ремесел у сучасний освітній процес, що зумовило вибір теми дослідження: «Формування вмінь лозоплетіння в учнів 5–6 класів на уроках технологій».

Таким чином, актуальність дослідження полягає в необхідності впровадження лозоплетіння в освітній процес у Новій українській школі (НУШ) як ефективного засобу розвитку творчих, практичних і проєктних умінь учнів 5–6 класів та збереження українських народних традицій.

Об'єкт дослідження – процес підготовки в учнів 5–6 класів на уроках технологій в умовах Нової української школи.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи формування вмінь лозоплетіння в учнів 5–6 класів у процесі технологічної діяльності.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити методичні підходи до формування вмінь лозоплетіння в учнів 5–6 класів на уроках технологій в умовах Нової української школи.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність та особливості технології плетіння з природних матеріалів.
2. Дослідити модельні навчальні програми з технологій щодо використання лозоплетіння у 5–6 класах.
3. Оцінити стан використання технологій плетіння в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти.
4. Розкрити методику формування вмінь лозоплетіння в учнів 5–6 класів.
5. Запропонувати методику проектування та виготовлення виробів з природних матеріалів у процесі навчання технологій.
6. Спроектувати та виготовити підставку під квіти з лози як приклад виробу для учнів 5–6-х класів і формування вмінь лозоплетіння у процесі проектно-технологічної діяльності.

Для вирішення поставлених у дослідженні завдань використовувався комплекс методів науково-дослідної роботи:

– теоретичні: теоретичний аналіз педагогічної та науково-методичної літератури, вивчення навчальних, методичних та програмних матеріалів для виявлення особливостей змісту формування вмінь лозоплетіння; аналіз модельних навчальних програм 5–6-х класів; дослідження стану формування вмінь лозоплетіння в освітньому процесі;

– емпіричні: спостереження за процесом навчання учнів у 5–6-х класах; бесіди та анкетування для виявлення рівня сформованості вмінь лозоплетіння та особливостей організації навчання; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду з проблеми дослідження.

Наукова новизна та теоретичне значення:

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці методичних підходів до формування вмінь лозоплетіння в учнів 5–6 класів відповідно до вимог Нової української школи. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання розроблених методичних матеріалів і рекомендацій у процесі навчання технологій у закладах загальної середньої освіти.

– уточнено сутність поняття «лозоплетіння» в умовах навчання учнів 5–6-х класів;

– удосконалено методику формування вмінь лозоплетіння в учнів 5–6-х класів.

Практична значимість роботи полягає в розробленні методичного комплексу дидактичних засобів для формування вмінь лозоплетіння в учнів 5–6-х класів на уроках технологій. Спроектовані та виготовлені вироби з лози (зокрема підставка під квіти) можуть бути використані як зразки під час проєктування учнями 5–6-х класів, а також безпосередньо за призначенням.

Структура магістерської роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, містить 59 сторінок тексту. Список використаних джерел включає 29 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ЛОЗОПЛЕТІННЯ В УЧНІВ 5-6-Х КЛАСІВ

1.1. Лозоплетіння як вид декоративно-ужиткового мистецтва та технологічної діяльності

Лозоплетіння – це традиційний вид декоративно-ужиткового мистецтва та ремесла, що полягає у виготовленні виробів із гнучких природних матеріалів, переважно пагонів верби (лози), шляхом їх переплітання за визначеними техніками. У науковому дискурсі лозоплетіння розглядається як складне соціокультурне явище, що поєднує технологічні, естетичні та етнографічні аспекти [9].

Практика роботи з матеріалами у лозоплетінні досліджена багатьма мистецтвознавцями. Зокрема, Михайло Селівачов у своїх наукових працях виокремлює ключові особливості цього процесу. З технологічного погляду лозоплетіння ґрунтується на використанні фізико-механічних властивостей природних матеріалів, передусім лози, зокрема її гнучкості, міцності та здатності до деформації без руйнування структури. Як зазначає дослідник, на конкретному прикладі, «переплетення в різних комбінаціях пагонів лози, рогозу, кореня сосни, соломи, жмутів трави, обгорток кукурудзяних качанів, смужок лика, лубу, дранки тощо створює конструктивну основу й ритмічний візерунок» [20].

Термін «лозоплетіння» є складним словом, утвореним шляхом поєднання двох основ: «лоза» (назва природного матеріалу – молодих пагонів верби та інших гнучких рослин) і «плетіння» (процес переплітання елементів у певну конструкцію). Таким чином, етимологічно термін означає «виготовлення виробів шляхом плетіння з лози» [5].

Слово «лоза» має праслов'янське походження (loza), що вказує на давність використання цього матеріалу у господарській діяльності

слов'янських народів. У свою чергу, «плести» походить від праслов'янського *plesti*, що означало «переплітати», «скручувати», і пов'язане з базовими трудовими практиками первісного суспільства [10].

У науковому контексті термінологічна варіативність пояснюється міждисциплінарним характером дослідження цього явища. Зокрема, в етнології частіше використовується поняття «традиційне ремесло» або «народні художні промисли», у мистецтвознавстві – «декоративно-ужиткове мистецтво», а в технологічних дослідженнях – «технології плетіння».

Лозоплетіння є давнім ремеслом, яке поступово пристосовувалося до побутових потреб людей. Вироби відзначаються легкістю, зручністю, екологічністю та різноманіттям форм, а з часом набули художніх рис, проявлених у орнаментальних і композиційних рішеннях, а також у локальних стилістичних особливостях.

Ще з первісних часів люди використовували гнучкі рослинні матеріали для виготовлення предметів побуту, житлових конструкцій, одягу та засобів пересування. В історичному контексті цей вид декоративно-прикладного мистецтва відіграв важливу роль у житті багатьох народів, зокрема українців, у яких плетіння з лози, соломи, коріння, очерету та інших природних матеріалів стало частиною культурної спадщини [29].

Існують підстави вважати, що плетіння побутових виробів було відоме українцям з давніх часів. Основні типи виробів та їх мистецька виразність, створених із лози, рогами та соломи, які широко поширювалися на території України у XVIII–XX століттях, ймовірно, мали свої аналоги й у більш ранні періоди [2]. Археологічні знахідки свідчать, що плетені вироби існували ще за доби Київської Русі, однак низька довговічність рослинної сировини зумовила те, що плетені вироби давніх часів не збереглися до сучасності. Про популярність плетіння в ранні часи можна судити лише за опосередкованими даними, серед яких значне поширення цього ремесла підтверджується, зокрема, використанням плетінчастого орнаменту у книжкових мініатюрах, ювелірних виробах та інших предметах матеріальної культури [1,15].

Лозоплетіння передавалося з покоління в покоління, а в деяких родинах цілі династії займалися цим мистецтвом.

Історично склалося так, що лозоплетіння в Україні завжди виконувало не лише утилітарну функцію, а й було невід'ємною складовою культурного коду нації. Зокрема, ремесло поступово трансформувалося відповідно до змін поколінь і потреб суспільства: від пріоритету практичного використання виробів до акценту на художнє вираження майстерності та професійних навичок ремісників. Найвищий рівень розвитку художнього плетіння припадає на кінець XIX – початок XX століття. У цей період в Україні діяло понад десять навчально-виробничих майстерень, у Львові функціонували центральні курси кошикарства, а при Приміському промисловому музеї формувалася колекція плетених виробів, що демонструвала як рідкісні твори зі Сходу, так і локальні побутові плетінки українських майстрів. [13].

Лозоплетіння відігравало важливу роль не лише у господарстві, а й у духовному житті українців. Плетені вироби часто використовувалися в обрядах та святах. Наприклад, у Великодні кошики клали святкові страви, а плетені колиски для немовлят вважалися символом міцної сім'ї та благополуччя.

Окрім цього, лозоплетіння сприяло об'єднанню громад, адже робота з лозою нерідко виконувалася спільно – сім'ями або групами майстрів. Це сприяло збереженню традицій, обміну досвідом і передачі знань новим поколінням.

Лозоплетіння і зараз є поширеним в багатьох регіонах України, але особливо розвинулося в таких областях [7]:

– Закарпаття – тут існують давні традиції лозоплетіння, зокрема виготовлення меблів, кошиків та декоративних виробів;

– Полісся – регіон багатий на природні матеріали, що сприяло розвитку лозоплетіння та використанню плетених виробів у повсякденному житті.

– Поділля – майстри цього регіону славилися виготовленням тонкого, витонченого плетіння, що використовувалося для декоративних виробів.

– Чернігівщина та Київщина – традиційні осередки лозоплетіння, де це ремесло зберігається донині.

Слід зазначити, що закарпатське лозоплетіння має глибокі історичні корені, які сягають століть, коли народні ремесла були невід’ємною частиною повсякденного життя. На Закарпатті, де природні умови сприяють зростанню вербових насаджень, техніка плетіння з лози передавалася з покоління в покоління та поступово вдосконалювалася. Майстри виготовляли як побутові вироби (кошики, сітки, елементи меблів), так і декоративні речі, оздоблені традиційними орнаментами та символікою. У процесі розвитку ремесла формувалися естетичні смаки, повага до природи та цінність ручної праці. Попри сучасний технологічний розвиток, лозоплетіння залишається актуальним як елемент культурної спадщини та декоративно-ужиткового мистецтва [8].

Таким чином, лозоплетіння пройшло шлях від утилітарного ремесла до важливої складової народного мистецтва. Воно відображає традиції, естетичні уявлення та регіональні особливості культури, а також зберігається завдяки переданню технік між поколіннями, особливо в закарпатському регіоні.

У сучасних умовах інтерес до лозоплетіння зростає завдяки популяризації екологічних матеріалів, ручної праці та народних традицій. Плетені вироби використовуються в побуті, дизайні інтер’єру, декоративному мистецтві та навчальній діяльності. Сучасні майстри поєднують традиційні техніки з новими дизайнерськими підходами, що дозволяє зберігати автентичність ремесла та адаптувати його до сучасних потреб. Водночас розвиток лозоплетіння безпосередньо залежить від особливостей природної сировини, адже саме матеріал визначає техніку виконання, міцність і зовнішній вигляд виробів. Плетіння з природних матеріалів може здійснюватися з використанням різних видів сировини [4], серед яких найбільш вживаними є:

– лоза – найпоширеніший матеріал, який використовують у професійному плетінні.

– солома – використовується для створення декоративних елементів, оберегів, іграшок.

– очерет – застосовується для виготовлення килимків, декоративних панно.

– коріння дерев – використовується в поєднанні з іншими матеріалами.

– рогіз і ситник – традиційно використовуються для плетіння домашнього начиння.

Кожен із цих матеріалів має свої особливості обробки, підготовки та технік плетіння.

Лоза є найпоширенішим і найціннішим матеріалом у технології плетіння завдяки своїй міцності, гнучкості та довговічності. Це ремесло здавна було невід’ємною частиною побуту українців, оскільки дозволяло створювати практичні та естетично привабливі вироби з доступного природного матеріалу. Вербові зарості, що густо ростуть уздовж річок і ставків, слугували основним джерелом сировини для майстрів. Вироби з лози широко використовувалися у сільському господарстві, побуті, торгівлі та навіть у ритуальних обрядах.

Лоза отримується з різних видів верби [5]:

1. Верба звичайна (*Salix alba*) – дає довгі й міцні гілки, які добре піддаються гнуттю.

2. Верба пурпурова (*Salix purpurea*) – має тонкі, гнучкі пагони, що використовуються для виготовлення дрібних виробів.

3. Верба козяча (*Salix caprea*) – відзначається товстими та міцними пагонами, які підходять для створення міцних конструкцій.

4. Верба тритичинкова (*Salix triandra*) – цінується за гнучкість і міцність, широко використовується у промисловому лозоплетінні.

З технологічної точки зору лозоплетіння є складним багатоступеневим процесом, що охоплює низку послідовних етапів – від заготівлі сировини до

фінальної обробки готового виробу. Кожен із цих етапів має чітко визначену структуру та включає відповідні операції, які забезпечують якість, міцність і естетичну привабливість продукції [27]. Для наочного відображення технологічної послідовності доцільно звернутися до структурної схеми, поданої на рис 1.1.

Рис. 1.1 – Етапи підготовки лози для плетіння

Примітка. Розроблено за даними [27]

Перший етап передбачає вибір і заготівлю лози: визначення придатного виду сировини, її заготівлю у відповідний сезон, вимочування та очищення для надання еластичності. Другий етап – підготовка матеріалу – включає сортування лози за розмірами, термічну обробку для підвищення гнучкості, а також підготовку до плетіння. Третій етап – безпосереднє виготовлення виробу: вибір техніки плетіння, формування основи та поступове заповнення конструкції. Завершальний, четвертий етап – фінішна обробка, що передбачає сушіння виробу, захисне покриття та декоративне оформлення [18].

Отже, дотримання послідовності етапів забезпечує якісне виконання виробів і формує в учнів практичні вміння, уважність і логічність дій. У процесі лозоплетіння використовуються різні техніки (наприклад, «косичка», «спіраль», «клітка»), що дозволяє поєднувати традиційні прийоми з сучасними підходами.

Узагальнюючи поданий матеріал, можна зазначити, що лозоплетіння є складним багатоступеневим технологічним процесом, що охоплює послідовні етапи – від заготівлі та підготовки сировини до створення і фінального оздоблення виробу. Основним матеріалом виступає лоза, яка завдяки своїм властивостям (гнучкості, міцності та довговічності) забезпечує практичність і естетичність готової продукції. Історично це ремесло сформувалося як невід’ємна частина побуту українців Закарпаття, Полісся та Київщини, адже дозволяло виготовляти необхідні речі з доступної природної сировини. З часом воно еволюціонувало від утилітарної діяльності до важливого елементу декоративно-прикладного мистецтва, що відображає традиції, естетичні смаки та регіональні особливості культури, зокрема осередки Закарпаття. У сучасних умовах лозоплетіння зберігає актуальність завдяки зростанню інтересу до екологічних матеріалів, ручної праці та народних традицій, поєднуючи практичну цінність із культурною спадщиною та можливостями для освітнього застосування.

1.2 Місце лозоплетіння у змісті освітньої галузі «Технології» Нової української школи

У межах реформування змісту освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа» особливе значення має оновлення освітньої галузі «Технології». Освітня галузь «Технології» в Новій українській школі має чітко виражену практико-орієнтовану спрямованість і покликана забезпечити формування в учнів технологічної компетентності, здатності до творчої діяльності, проектування та виготовлення виробів із різних матеріалів. Зміст галузі визначається Державним стандартом базової середньої освіти та конкретизується в модельних навчальних програмах для 5–9 класів, які побудовані на засадах діяльнісного, компетентнісного й інтегрованого підходів [18].

Проектна діяльність у сучасній технологічній освіті є провідним методом навчання, оскільки забезпечує практико-орієнтований характер освітнього процесу та формування ключових компетентностей учнів. Її сутність полягає у створенні учнями завершеного виробу – від ідеї та планування до виготовлення і презентації результату. У процесі проектної діяльності учні набувають практичних умінь роботи з матеріалами та інструментами, розвивають творче мислення, самостійність і здатність до розв'язання практичних завдань. У 5–6 класах вона особливо ефективна, оскільки дозволяє інтегрувати різні види декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема лозоплетіння, в єдиний процес створення виробу.

Лозоплетіння у структурі освітньої галузі «Технології» не виділяється як окремий обов'язковий розділ, але входить до варіативного змісту навчання. Воно реалізується через модулі з обробки природних матеріалів, декоративно-ужиткового мистецтва та проектної діяльності. Такий підхід відповідає концепції НУШ, що передбачає свободу вибору змісту, форм і методів навчання з урахуванням можливостей закладу та інтересів учнів. З метою визначення дидактичних можливостей формування в учнів 5–6 класів умінь плетіння з природних матеріалів, зокрема лозоплетіння, було здійснено аналіз чинних модельних навчальних програм з технологій[26]:

1. Модельна навчальна програма «Технології. 5–6 класи» (авт. Ходзицька І.Ю., Горобець О.В., Медвідь О.Ю., Пасічна Т.С., Приходько Ю.М) [25]. Дана програма реалізує компетентнісний і діяльнісний підходи та передбачає системне формування практичних умінь учнів у процесі роботи з природними матеріалами. У її змісті виокремлено тематичні блоки:

- «Робота з природними матеріалами»;
- «Технологія виготовлення аплікацій з природних матеріалів»;
- «Основи плетіння з природних матеріалів»;
- «Декоративне оздоблення виробів».

Програма забезпечує послідовне формування навичок плетіння, розвиток дрібної моторики, естетичного смаку та технологічного мислення учнів.

2. Модельна програма «Технології. 5–6 класи» (авт. Терещук А.І., Абрамова О.В. та ін.) [23]. Зміст програми має виражене культурологічне спрямування та орієнтований на поєднання технологічної діяльності з традиціями народних ремесел. Передбачено:

- «Робота з природними матеріалами»;
- «Основи декоративного плетіння»;
- «Традиційні українські ремесла».

Лозоплетіння розглядається як складова національної культури, що підсилює виховний потенціал навчання, однак технологічна деталізація окремих операцій подана менш системно.

3. Модельна навчальна програма «Технології. 5–6 класи» (авт. Туташинський В.І.) [24]. Програма відзначається практичною спрямованістю та інтеграцією технологічної освіти з природничими дисциплінами. Питання використання природних матеріалів і плетіння розглядаються у межах ширших змістових ліній:

- «Технології ручного опрацювання матеріалів природного походження»;
- «Основи проектної діяльності», що передбачає виготовлення виробів із застосуванням різних технологій, у тому числі елементів плетіння;
- «Екологічно безпечні технології», спрямовані на формування екологічної свідомості та раціонального використання природних ресурсів.

Таким чином, плетіння не виступає окремим об'єктом навчання, а інтегрується у практичну діяльність учнів як один із можливих способів обробки матеріалів

4. Модельна навчальна програма «Технології. 5–6 класи» (авт. Кільдеров Д. Е., Мачача Т. С., Юрженко В. В., Луп'як Д. М.) [22]. Зміст програми побудований на засадах варіативно-модульного та проектно-

технологічного підходів, що передбачають можливість вибору навчальних модулів відповідно до освітніх потреб учнів. Зокрема, зміст програми включає:

- виконання навчальних проєктів у галузі декоративно-ужиткового мистецтва;
- ознайомлення з різними техніками художньої обробки матеріалів;
- застосування технологій плетіння як одного зі способів створення виробів (у тому числі в межах окремих модулів декоративного спрямування).

Лозоплетіння не виокремлюється як обов'язковий або окремий змістовий компонент, однак може бути реалізоване в межах варіативних модулів, присвячених художньому плетінню або традиційним видам декоративно-ужиткового мистецтва. Відтак його вивчення має варіативний характер і залежить від добору змісту навчання вчителем. Аналіз чинних модельних навчальних програм з технологій для 5–6 класів засвідчив варіативність підходів до представлення змісту, пов'язаного з опануванням учнями плетіння з природних матеріалів, зокрема лозоплетіння.

Найбільш повно та структуровано зазначений вид діяльності репрезентовано у програмі авторського колективу під керівництвом І. Ходзицької, де виокремлено самостійний змістовий блок, присвячений основам плетіння з природних матеріалів. Програма передбачає не лише ознайомлення з властивостями матеріалів, а й виконання конкретних практичних робіт: опанування базових прийомів плетіння, виготовлення простих виробів (кошиків, декоративних елементів, панно), а також використання плетіння як засобу оздоблення. Це забезпечує послідовність і системність у формуванні відповідних технологічних умінь і навичок учнів.

У модельній програмі авторів А. Терещук та О. Абрамової плетіння з природних матеріалів також займає помітне місце, однак реалізується переважно у контексті декоративно-ужиткового мистецтва та традиційних ремесел. Учням пропонується виконання нескладних виробів у техніках декоративного плетіння (з лози, соломи, трав), ознайомлення з народними

традиціями, створення виробів із вираженим естетичним і культурним змістом. Такий підхід підсилює культурологічний і виховний потенціал навчання, водночас дещо обмежуючи технологічну деталізацію процесів.

Програма авторського колективу під керівництвом Д. Кільдерова характеризується модульною структурою та варіативністю змісту. Плетіння представлено у складі окремих навчальних модулів художньо-технологічного спрямування, які можуть включати виконання творчих проєктів, виготовлення виробів у різних техніках плетіння, а також поєднання матеріалів і способів обробки. Водночас конкретні види діяльності (у тому числі лозоплетіння) не є обов'язковими і визначаються вибором учителя. Таким чином, учні можуть виконувати вироби з елементами плетіння, однак системність і глибина опанування саме лозоплетіння залежить від організації освітнього процесу.

У програмі В. Туташинського плетіння з природних матеріалів не виокремлюється як самостійний змістовий компонент, а інтегрується у загальний процес технологічної та проєктної діяльності учнів. У межах цієї програми учні виконують навчальні проєкти, під час яких можуть застосовувати окремі елементи плетіння разом з іншими технологіями обробки матеріалів. Це визначає фрагментарний характер його представленості у змісті навчання.

Отже, рівень відображення лозоплетіння у модельних програмах можна диференціювати як високий (системний) – у програмі Ходзицької, де учні послідовно виготовляють вироби з використанням технік плетіння; достатній, із культурологічною домінантою – у програмі Терещук, яка пропонує створення декоративних виробів на основі традицій; варіативний – у програмі Д. Кільдерова, де виконання виробів із елементами плетіння залежить від обраних модулів; та обмежений (інтегрований) – у програмі В. Туташинського, де плетіння використовується епізодично в межах проєктної діяльності.

Для узагальнення відмінностей і спільних рис між цими рівнями навчання подано порівняльну таблицю (таблиця 1.1.), яка відображає основні характеристики модельних програм за ключовими критеріями. У таблиці простежуються провідні ідеї кожної програми, особливості організації освітнього процесу, а також порівнюються очікувані результати навчання, що дає змогу визначити їхню спрямованість, практичну цінність та підходи до формування технологічної компетентності учнів.

Таблиця 1.1 – Порівняння модельних програм з навчання учнів лозоплетінню

Авторський колектив	Провідна ідея та змістовий акцент	Очікувані практичні результати учнів
Ходзицька І.Ю. та ін.	Системно-технологічний: виокремлено спецблок «Основи плетіння».	Повне опанування технік; виготовлення кошків, елементів інтер'єру та панно.
Терещук А.І. та ін.	Культурологічний: зв'язок із народними ремеслами та традиціями.	Створення декоративних виробів (з лози, соломи, трав) з естетичним змістом.
Кільдеров Д.Е. та ін.	Варіативно-проектний: вибір технік залежить від навчального модуля.	Виконання творчих проєктів; плетіння як один із засобів художньої обробки.
Туташинський В.І.	Еколого-інтегрований: плетіння як елемент ручної обробки матеріалів.	Застосування окремих елементів плетіння у складі екологічно безпечних проєктів.

Примітка. Розроблено за даними [22],[23],[24],[25].

Важливо зазначити, що усі модельні програми НУШ передбачають орієнтацію не лише на кінцевий результат, а й на сам процес роботи, що повністю узгоджується зі специфікою лозоплетіння. На цьому етапі лозоплетіння виступає засобом розвитку ручної моторики, точності рухів, просторового мислення та вміння працювати за зразком або алгоритмом. Таким чином, воно органічно доповнює зміст освітньої галузі, забезпечуючи практичну складову навчання.

Лозоплетіння як складова змісту освітньої галузі «Технології» має виражений міжпредметний характер і забезпечує інтеграцію знань з різних навчальних дисциплін [14]. Графічно таку структуру можна поєднати у схему, що зображена на рисунку 1.2.

Рис. 1.2. – Міжпредметні зв'язки лозоплетіння
Розроблено за даними [14]

Під час виготовлення плетених виробів учні застосовують математичні знання для вимірювання матеріалів, визначення пропорцій, симетрії та ритму виробу. Зміст біології реалізується через ознайомлення з природними матеріалами, їх властивостями та екологічним використанням. Зв'язок з образотворчим мистецтвом полягає у формуванні вмінь створювати композицію, добирати форму й декоративні елементи, а історія та громадянська освіта забезпечують ознайомлення з традиційними ремеслами та культурною спадщиною України.

У процесі проєктної діяльності також формуються елементи підприємницької та фінансової грамотності: планування етапів роботи, розрахунок матеріалів, оцінювання та презентація виробу. Таким чином, лозоплетіння інтегрує різні навчальні предмети та сприяє формуванню цілісного світогляду учнів.

Попри це, сучасний стан упровадження лозоплетіння в школах має певні проблеми. Питання оновлення технологічної освіти розглядаються у працях Р. Гуревича, О. Коберника, В. Сидоренка, Л. Оршанського, В. Терещука та інших, де обґрунтовується необхідність модернізації змісту навчання відповідно до сучасних освітніх потреб. Аналіз організації технологічної підготовки в загальноосвітніх навчальних закладах дає змогу констатувати, що її актуальний стан детермінований низкою чинників. Спираючись на класифікацію В. Стешенка, доцільно виокремити такі рівні факторів впливу:

- локальний: застарілість або недостатність матеріально-технічної бази (низький рівень оснащення навчальних майстерень);
- системний: певна інертність педагогічної спільноти щодо інноваційних підходів у трудовому вихованні;
- глобальний: стрімкий розвиток науково-технічного прогресу та інтеграція національної системи освіти в європейський простір;
- надсистемний: загальна тенденція до зниження пізнавального інтересу учнів до продуктивної трудової діяльності.

У контексті впровадження технології плетіння у навчальний процес виникає низка специфічних бар'єрів: обмежений доступ до природної сировини та спеціалізованого інструментарію, лімітований часовий ресурс уроку, а також дефіцит методичних рекомендацій. Окрему увагу слід приділити недостатньому рівню практичної підготовки педагогів у галузі художнього плетіння, що обмежує варіативність творчої діяльності учнів.[20]

Попри зазначені виклики, спостерігаються позитивні тенденції: розширення гурткової роботи, впровадження проєктних технологій, використання майстеркласів і мультимедійних засобів. Міжпредметні зв'язки з образотворчим мистецтвом, екологією та історією сприяють розвитку мотивації, креативності та технологічних компетентностей учнів 5–6 класів. Важливу роль відіграє реформа НУШ, яка орієнтує навчання на діяльнісний підхід: учні створюють власні вироби, планують роботу, експериментують із

формами та матеріалами, що формує самостійність і відповідальність. Сучасні програми з технологій передбачають творчі завдання з лозоплетіння, де акцент зроблено на практичній діяльності та самостійному виконанні проєктів [21].

Поступово у шкільну практику впроваджуються цифрові інструменти: навчальні відео, віртуальні майстер-класи, QR-коди та електронні зразки виробів. Це відповідає положенням модельної програми «Технології. 5–6 класи» (І. Ю. Ходзицька, О. В. Горобець та ін.), яка передбачає використання сучасних технологій і проєктно-технологічної діяльності. Такі підходи урізноманітнюють навчання та сприяють самостійному опануванню учнями технік лозоплетіння [6].

Отже, аналіз чинних модельних навчальних програм з предмету технологій для 5–6-х класів засвідчив, що навчання елементів декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема плетіння з природних матеріалів, є актуальним напрямом освітньої галузі «Технології» Нової української школи. Незважаючи на відмінності у структурі та змістовому наповненні програм, більшість із них передбачає використання проєктно-технологічного підходу, виконання практичних робіт, ознайомлення з традиційними ремеслами та формування в учнів умінь працювати з природними матеріалами.

Найбільш повно можливості навчання лозоплетіння відображені у програмах, де передбачено окремі змістові блоки, пов'язані з плетінням або декоративно-ужитковою діяльністю. Водночас навіть у програмах, де лозоплетіння не виокремлене окремою темою, учитель має можливість реалізувати його у межах проєктної діяльності, добираючи відповідні модулі, вироби та практичні завдання.

Актуальність навчання лозоплетіння посилюється і його практичною затребуваністю у сучасних умовах, оскільки вироби з лози залишаються поширеними на ярмарках, у побуті та декоративному оформленні. Крім того, у багатьох регіонах України зберігаються традиції заготівлі лози та виготовлення плетених виробів, що створює умови для підтримки й

популяризації цього виду декоративно-ужиткового мистецтва серед учнівської молоді. Саме це обумовлює актуальність вивчення лозоплетіння в умовах Нової української школи.

1.3. Вивчення стану використання технології лозоплетіння у Новій українській школі

Сучасний етап розвитку технологічної освіти в умовах Нової української школи характеризується орієнтацією навчального процесу на компетентнісний, діяльнісний та проєктний підходи. Згідно з чинними модельними навчальними програмами, значна увага приділяється залученню учнів до різних видів декоративно-ужиткового мистецтва як ефективного засобу формування технологічної компетентності, розвитку творчого потенціалу, просторового мислення та практичних умінь.

Водночас аналіз модельних програм засвідчив, що рівень представленості лозоплетіння у змісті навчання є нерівномірним і значною мірою залежить від обраної моделі навчальної програми та педагогічної стратегії вчителя. У зв'язку з цим виникає необхідність емпіричного дослідження фактичного стану ознайомлення учнів із даним видом діяльності та рівня сформованості відповідних умінь.

З метою визначення рівня обізнаності учнів із технологіями декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема лозоплетінням, а також з'ясування їхнього практичного досвіду, було проведено анкетування учнів 5–6-х класів на базі Рокосівського ліцею Хустської міської ради. Опитування було спрямоване на виявлення як теоретичних знань, так і практичних умінь учнів, а також їхнього ставлення до зазначеного виду діяльності.

Враховуючи, що відповідно до змісту модельних навчальних програм учні мають можливість ознайомлюватися з різними технологіями декоративно-ужиткового мистецтва, доцільним є визначення, які саме види діяльності є для них відомими. При цьому слід зазначити, що частина таких

знань могла бути сформована не лише в межах уроків технологій у 5–6 класах, а й у позаурочний час або під час навчання в початковій школі. З цією метою учням було запропоновано запитання: «Які види технологій декоративно-ужиткового мистецтва вам відомі?». Для відповіді було запропоновано 10 варіантів технологій із можливістю обрати кілька відповідей та доповнити перелік власними прикладами. До переліку увійшли аплікація з природних матеріалів, робота з папером, бісероплетіння, вишивка, ліплення, різьблення по дереву, соломоплетіння, лозоплетіння тощо. Отримані результати подано у таблиці 1.3.1. Водночас сам факт ознайомлення з видами декоративно-ужиткового мистецтва не свідчить про сформованість практичних умінь, оскільки може мати лише теоретичний або поверхневий характер без відповідного практичного досвіду.

З огляду на це, наступним етапом стало з'ясування рівня практичного володіння учнями технологіями декоративно-ужиткового мистецтва. З цією метою було запропоновано запитання: «Якими видами декоративно-ужиткового мистецтва ви володієте на рівні створення виробу?». Учням також було запропоновано перелік із десяти варіантів відповідей із можливістю обрання кількох позицій, а також додавання власного варіанту. Результати опитування зазначено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Володіння учнями технологій декоративно-ужиткового мистецтва

Варіанти відповідей	Відповіді респондентів на питання			
	Ознайомленість учнів із технологіями декоративно-ужиткового мистецтва		Уміння виготовляти виріб за допомогою окремих технологій декоративно-ужиткового мистецтва	
	К-сть	%	К-сть	%
1. Робота з папером	57	82	52	74
2. Аплікація з прир. матеріалів	55	78	48	69
3. Бісероплетіння	45	65	34	48
4. Вишивка	32	46	18	26
5. Ліплення	30	43	22	31
6. Плетіння з паперу	50	71	40	57
7. Лозоплетіння	40	57	35	50

Продовження таблиці 1.2

8. Соломоплетіння	30	43	25	36
9. Різьблення по дереву	9	13	2	3
10. Ткацтво	7	10	2	3

Узагальнення результатів дозволило виявити певну диспропорцію між пізнавальним та діяльнісним компонентами технологічної підготовки учнів. Для глибшого аналізу було зіставлено відповіді на обидва запитання. Результати цього порівняння представлені на діаграмі (рис. 1.3.)

Аналіз даних і результатів порівняльної діаграми свідчить про суттєву різницю рівнів обізнаності учнів 5–6-х класів із видами декоративно-ужиткового мистецтва. Це може бути зумовлено обмеженістю навчального часу, який, попри варіативність технологій, дозволяє реалізувати лише невелику кількість проєктів протягом року

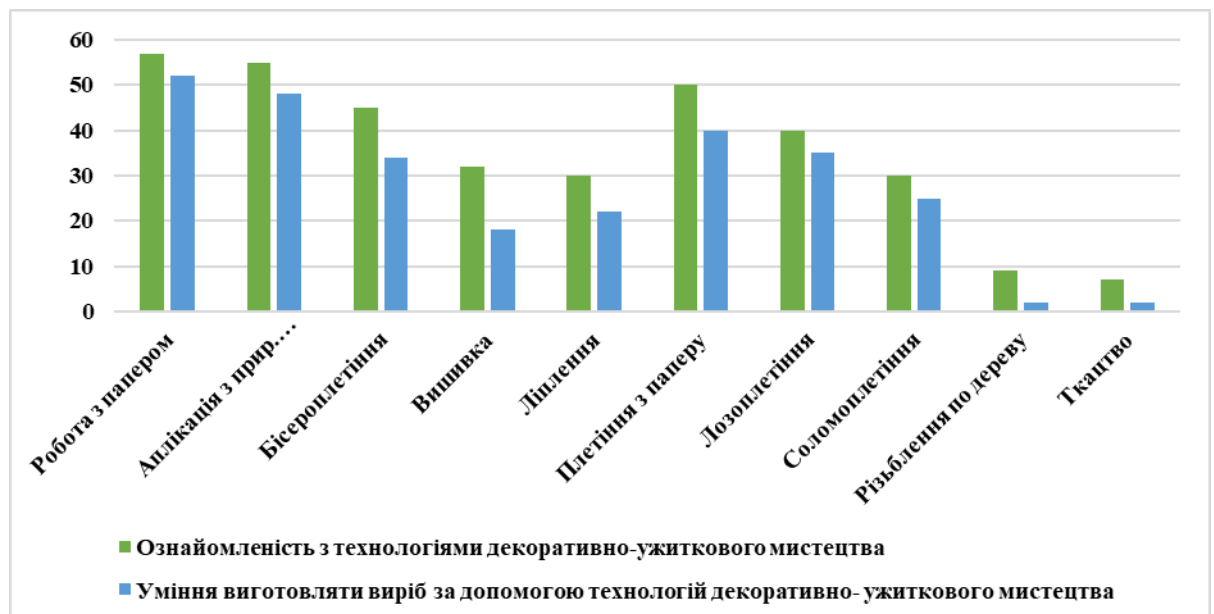

Рисунок 1.3. – Діаграма володіння учнями технологіями декоративно-ужиткового мистецтва

Важливим чинником є також рівень технологічної компетентності педагогів, оскільки недостатнє володіння окремими техніками, зокрема лозоплетінням, звужує спектр пропонованих учням видів діяльності. Перевага базових технік (робота з папером, аплікація) підтверджує, що

практичний досвід учнів формується переважно на основі найбільш доступних технологій.

Виникає необхідність також врахувати мотиваційний компонент навчання, зокрема інтерес учнів до творчих практичних завдань у межах освітньої галузі «Технології», оскільки саме мотивація є ключовою умовою засвоєння нових технологій. У зв'язку з цим учням було запропоновано запитання: «Чи цікаво вам займатися декоративно-ужитковим мистецтвом на уроках технології?». Для отримання більш об'єктивних результатів у наступних запитаннях учням було запропоновано кілька варіантів відповідей, які дозволяли врахувати різний рівень зацікавленості:

- «так, дуже цікаво»;
- «скоріше цікаво»;
- «важко відповісти»;
- «скоріше не цікаво»;
- «зовсім не цікаво».

Такий підхід дав змогу уникнути спрощеного поділу відповідей лише на позитивні та негативні й дозволив більш точно визначити рівень сформованості навчальної мотивації. Отримані результати подано у вигляді рисунка 1.4.

Аналіз результатів дає підстави стверджувати, що у більшості учнів сформовано позитивне ставлення до творчої діяльності на уроках технології. Водночас наявність частки учнів із невизначеним або низьким рівнем зацікавленості свідчить про необхідність пошуку таких форм і методів навчання, які б підвищували мотивацію та залученість усіх здобувачів освіти. Зокрема, перспективним у цьому контексті є впровадження практично значущих і культурно обумовлених видів діяльності, таких як лозоплетіння.

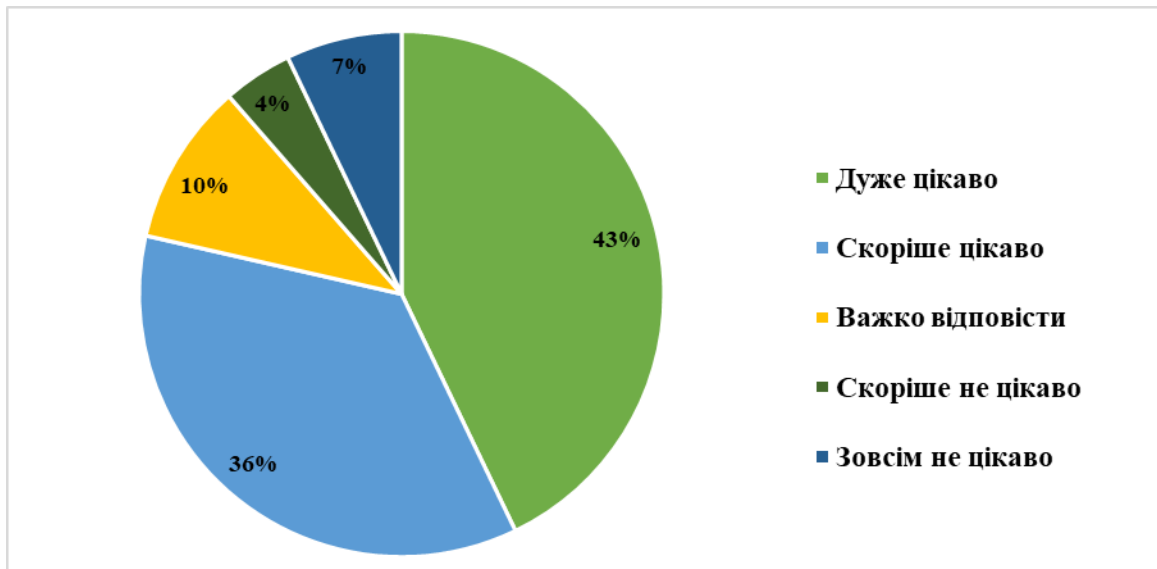

Рисунок 1.4. – Діаграма зацікавленості учнів декоративно-ужитковим мистецтвом

У цьому контексті доцільним є з'ясування не лише загального інтересу учнів до творчої діяльності, а й їхнього ставлення до вивчення культурної складової технологічної освіти. Адже саме усвідомлення історико-культурної цінності ремесел сприяє формуванню більш глибокої мотивації до їх опанування та забезпечує зв'язок навчання з національними традиціями. З цією метою було запропоновано запитання: «Чи цікаво вам дізнаватися про традиційні народні ремесла України?». Для забезпечення порівнянності результатів дослідження при відповіді на дане запитання було використано аналогічну шкалу, що й у попередньому питанні. Узагальнені результати відповідей учнів подано на рисунку 1.5.

Отримані результати свідчать про переважно позитивне ставлення учнів до вивчення традиційних народних ремесел України, що вказує на наявність сформованого пізнавального інтересу до даної тематики. Це створює сприятливе підґрунтя для включення відповідного змісту у навчальний процес з технологій, зокрема через ознайомлення з такими видами діяльності, як лозоплетіння. Водночас наявність частки учнів із невизначеним або негативним ставленням актуалізує потребу в

удосконаленні методичних підходів, спрямованих на підвищення мотивації та залучення учнів до практичної діяльності.

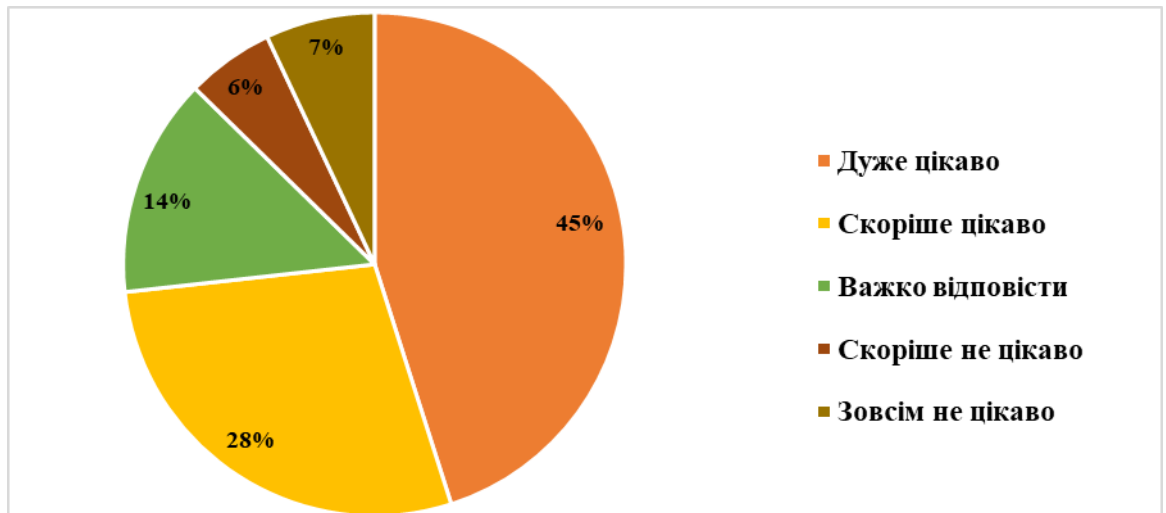

Рисунок 1.5. – Діаграма зацікавленості учнів традиційними ремеслами України

З огляду на значущість природних матеріалів у структурі більшості традиційних видів декоративно-ужиткового мистецтва, важливим є з'ясування ставлення учнів до діяльності, пов'язаної з їх використанням. У цьому контексті важливим є з'ясування того, як учні сприймають діяльність, пов'язану з використанням природної сировини. Відповідне ставлення значною мірою визначає їхню готовність до залучення у практичну діяльність та впливає на ефективність навчання. Саме тому до анкети було включено запитання: «Як ви ставитеся до роботи з природними матеріалами?». При відповіді на дане запитання було повторно використано шкалу, що засвідчує рівні зацікавленості респондентів. Узагальнені результати відповідей подано на рисунку 1.6.

Як видно з діаграми, більшість учнів позитивно ставиться до роботи з природними матеріалами: 52 учні обрали варіанти «дуже подобається» та «скоріше подобається», що створює сприятливі передумови для впровадження відповідних технологій у навчальний процес. Водночас 9 учнів зазначили невизначеність відповіді, а ще 9 висловили негативне

ставлення. Це може бути пов'язано з недостатнім практичним досвідом або обмеженим використанням таких матеріалів у навчанні, що актуалізує необхідність посилення практичної складової.

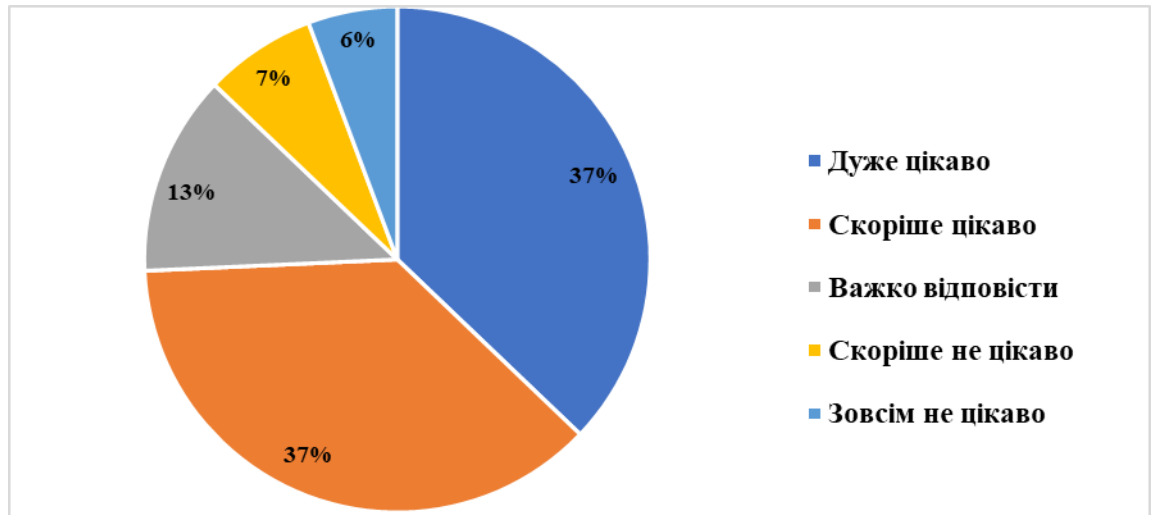

Рисунок 1.6 – Діаграма особистого ставлення учнів до роботи з природними матеріалами

З огляду на те, що ефективне опанування технологій декоративно-ужиткового мистецтва потребує не лише позитивного ставлення, а й відповідних знань, важливим є з'ясування рівня обізнаності учнів щодо матеріалів для плетіння. У зв'язку з цим було поставлено запитання: «Чи знаєте ви, з яких матеріалів виготовляють плетені вироби?», із варіантами відповіді «Так», «Частково», «Ні» та можливістю навести приклади.

Результати показали, що лише 28 учнів (40%) відповіли «так» і змогли назвати матеріали, що свідчить про наявність базових знань. Найбільша частка – 30 учнів (43%) – обрали «частково», що вказує на фрагментарні знання. Ще 12 учнів (17%) зазначили відсутність відповідних знань. Отримані результати свідчать про наявність у більшості учнів певних уявлень щодо матеріалів, які використовуються у технологіях плетіння. Водночас переважання відповіді «частково» вказує на фрагментарний характер цих знань і потребу їх систематизації та узагальнення. Частина

учнів уже має базові уявлення, що створює сприятливі умови для їх подальшого розвитку в освітньому процесі.

З метою уточнення джерел формування уявлень учнів про плетені вироби було визначено, де вони найчастіше з ними стикаються. Це дозволяє встановити роль освітнього та соціокультурного середовища у формуванні первинного досвіду. У зв'язку з цим учням було поставлено запитання: «Де ви найчастіше бачили плетені вироби?».

Респондентам було запропоновано шість варіантів відповідей: у побуті, у закладі освіти, на ярмарках і святах, у магазинах і на ринках, у засобах масової інформації, у музеях або на виставках, з можливістю обрати кілька варіантів та доповнити власними. Отримані результати подано на рисунку 1.7.

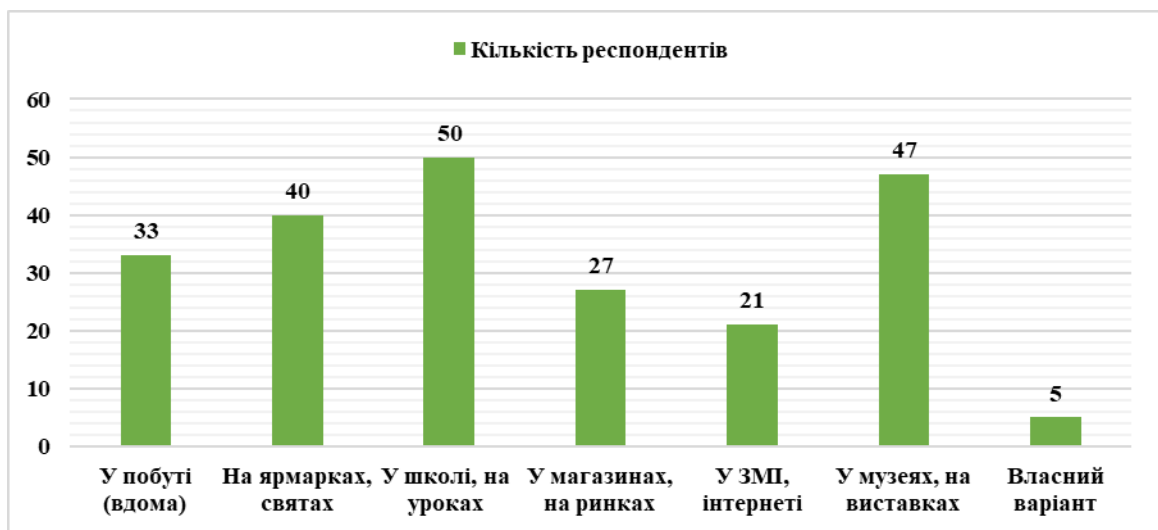

Рисунок 1.7. – Діаграма видів локацій ознайомлення учнів із плетеними виробами

Результати свідчать, що значна частина учнів ознайомлюється з плетеними виробами у різних соціокультурних середовищах. Найбільшу роль відіграють заклад освіти (50 учнів) та музеї й виставки (47 учнів), що підкреслює значення освітнього та культурного простору. Важливими також є ярмарки і свята (40 учнів) та побутове середовище (30 учнів), де учні безпосередньо спостерігають використання таких виробів.

Меншою мірою джерелами ознайомлення виступають торговельні заклади (27 учнів) і засоби масової інформації (21 учень), що свідчить про їх другорядну роль.

Таким чином, провідне значення у формуванні уявлень учнів про плетені вироби має освітнє та культурне середовище. Це створює сприятливі умови для впровадження лозоплетіння у навчальний процес, оскільки учні вже мають первинний досвід ознайомлення з відповідними виробами.

З урахуванням того, що формування технологічних умінь здійснюється через практичну та проектну діяльність, важливим є врахування інтересів учнів щодо видів виробів. Орієнтація навчання на їхні запити підвищує мотивацію та залученість до процесу. Особливу увагу слід приділяти виробам, доступним за складністю та відповідним віковим особливостям учнів 5–6 класів. У зв'язку з цим до анкети було включено запитання: «Які вироби з природних матеріалів ви хотіли б виготовити на уроках?». Учням було запропоновано 8 варіантів відповідей із можливістю обрати кілька позицій, а також доповнити перелік власним варіантом. Запропонований перелік охоплює як утилітарні, так і декоративні вироби, що дозволяє більш повно виявити практичні інтереси учнів і визначити найбільш доцільні напрями організації навчальної діяльності. Результати опитування зазначено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3. – Аналіз інтересів учнів щодо видів виробів із природних матеріалів

Варіант відповіді	Відповіді респондентів на питання	
	Вибір виробів із природних матеріалів для виготовлення під час уроків	
	Кількість учнів	% від опитаних
Тарілка / декоративне блюдо	46	66%
Підставка під гаряче або чашку	42	60%
Кошик (декоративний або побутовий)	39	56%
Кашпо для квітів	28	40%
Органайзер / коробка для дрібниць	25	36%
Серветниця	22	31%

Продовження таблиці 1.3

Декоративне панно	19	27%
Сувеніри / прикраси (брелоки, елементи декору)	17	24%
Власний варіант	6	9%

Отримані результати свідчать, що найбільший інтерес учнів викликають прості та функціональні вироби, зокрема тарілочки, підставки та кошики. Вони відповідають віковим особливостям учнів 5–6-х класів і є доступними для виконання в умовах навчального процесу. Меншою популярністю користуються складніші або декоративні вироби, що підтверджує орієнтацію учнів на практичну доцільність і зрозумілість завдань.

Таким чином, результати опитування підтверджують доцільність використання у навчанні лозоплетіння простих функціональних виробів як основи проєктної діяльності учнів 5–6 класів. Відповідно до результатів проведеного опитування можна констатувати, що для значної частини учнів 5–6 класів характерні такі особливості:

- більшість учнів 5–6 класів знайомі з окремими видами декоративно-ужиткового мистецтва, але мають нижчий рівень практичних умінь;
- школярі виявляють інтерес до творчих і практичних завдань на уроках технологій;
- значна частина учнів цікавиться традиційними народними ремеслами України;
- переважна більшість позитивно ставиться до роботи з природними матеріалами;
- знання щодо матеріалів для плетіння є переважно фрагментарними;
- основними джерелами ознайомлення з плетеними виробами є школа, музеї, виставки та побутове середовище;
- учні надають перевагу простим і практичним виробам із природних матеріалів (тарілки, підставки, кошики).

Отже, результати дослідження підтверджують наявність сприятливих умов для впровадження технології лозоплетіння у навчальний процес 5–6 класів. Зокрема, під час опитування та спостережень було виявлено, що учні проявляють зацікавленість до вивчення народних ремесел, зокрема лозоплетіння, виявляють бажання опанувати практичні навички плетіння та більше дізнаватися про традиційну українську культуру і декоративно-ужиткове мистецтво. Це свідчить про мотиваційний потенціал даного виду діяльності та його значну виховну й освітню цінність у межах уроків технологій.

Водночас виявлений недостатній рівень сформованості знань і практичних умінь у цій сфері обґрунтовує необхідність розроблення та впровадження відповідного методичного забезпечення, орієнтованого на проєктну діяльність учнів. Саме використання проєктного підходу дозволяє поєднати теоретичне засвоєння матеріалу з практичною діяльністю, підвищити зацікавленість школярів та забезпечити поступове формування технологічної компетентності через створення реальних виробів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ЛОЗОПЛЕТІННЯ

В УЧНІВ 5-6-Х КЛАСІВ

2.1 Зміст, методи та форми організації навчання лозоплетінню на уроках технологій

Навчання лозоплетінню в межах освітньої галузі «Технології» Нової української школи доцільно розглядати як складову технологічної підготовки учнів, що поєднує формування практичних умінь із розвитком творчого мислення, естетичного сприйняття та екологічної культури. Особливістю цього виду діяльності є те, що він безпосередньо пов'язаний із опануванням ручних технологічних операцій, які потребують точності, послідовності дій і сформованості відповідних умінь.

Аналіз змісту чинних модельних навчальних програм засвідчує, що організація освітнього процесу у 5–6 класах ґрунтується на проектно-технологічному підході, у межах якого навчання здійснюється через виконання учнями проектів і забезпечує поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю. Водночас відсутність чітко визначеної послідовності опанування окремих видів декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема лозоплетіння, зумовлює певну варіативність його реалізації у навчальному процесі. З огляду на це, важливого значення набуває продумана організація навчальної діяльності учнів, що передбачає використання системи практико-орієнтованих завдань, спрямованих на поетапне формування відповідних умінь, а також їх добір відповідно до теми проекту та рівня підготовки учнів.

З урахуванням особливостей навчання лозоплетіння у 5–6 класах та вимог проектно-технологічного підходу, організація навчальної діяльності учнів може здійснюватися через практико-орієнтовані завдання, зміст яких відповідає темі проекту та рівню підготовки учнів. До таких завдань доцільно віднести:

- 1) визначення властивостей лози та її придатності до роботи;
- 2) підготовку матеріалу (очищення, замочування, вирівнювання);
- 3) виконання простих способів переплетення за зразком;
- 4) виготовлення фрагмента основи виробу (круглої або квадратної форми);
- 5) відпрацювання рівномірності плетіння та щільності розташування прутів;
- 6) виконання закріплення елементів виробу;
- 7) виготовлення окремих частин виробу (краю, основи, стінок);
- 8) планування послідовності виготовлення виробу;
- 9) самостійне виготовлення простого виробу (тарілочка, підставка, кошика);
- 10) оздоблення та завершальна обробка виробу.

У працях С. Ткачука та О. Коберника підкреслюється, що зміст навчального предмета становить дидактично обґрунтована система знань, умінь та навичок, спрямована на досягнення визначених результатів навчання. У контексті навчання лозоплетіння це означає, що зміст навчання має бути зорієнтований на поєднання знань про матеріали, інструменти та технології з формуванням відповідних практичних умінь, необхідних для виконання конкретних завдань.

Таким чином, для успішного виконання запропонованих практичних завдань у процесі навчання лозоплетіння доцільно виокремити систему умінь, якими мають оволодіти учні, серед яких: вміння визначати якість і властивості природного матеріалу, підготовляти його до роботи, виконувати базові прийоми плетіння, дотримуватися послідовності технологічних операцій, контролювати точність і якість виконання, а також самостійно організовувати власну діяльність під час створення виробу. Важливими є також вміння планувати роботу, добирати форму виробу відповідно до його призначення та здійснювати елементарне оздоблення готового виробу.

Теоретичний компонент навчання формується переважно в межах змісту обраних вчителем модулів і засвоюється учнями у процесі виконання проєктів. Практична складова визначається характером і складністю навчальних завдань, що виконуються на уроці, і спрямована на поступове формування в учнів умінь працювати з природними матеріалами, зокрема лозою.

У цьому контексті особливого значення набуває методика навчання як чинник, що забезпечує ефективність освітнього процесу. Саме від доцільного добору методів, форм і засобів навчання залежить формування в учнів не лише знань про технологію лозоплетіння, а й відповідних практичних умінь, які передбачають здатність виконувати технологічні операції, дотримуватися послідовності дій, працювати з матеріалом та створювати завершений виріб. Як зазначає Дмитро Тхоржевський, методи навчання є способами взаємодії вчителя й учнів, спрямованими на засвоєння знань, формування умінь і навичок, а також розвиток здібностей і світогляду. При цьому дослідник наголошує на доцільності поєднання різних методів навчання (пояснення, бесіди, демонстрування тощо), що забезпечує більш ефективне засвоєння навчального матеріалу.

Узагальнюючи теоретичні положення, методику навчання технологій можна визначити як систему взаємопов'язаних форм, методів і засобів, спрямованих на організацію активної діяльності учнів у процесі виконання проєктних завдань і досягнення запланованих результатів навчання.

З урахуванням зазначених теоретичних положень та результатів проведеного дослідження можемо стверджувати, що у процесі навчання лозоплетінню доцільно використовувати не один окремий метод, а їх комплексне поєднання, оскільки кожен із них виконує свою дидактичну функцію. Методи навчання мають узгоджуватися з віковими особливостями учнів, рівнем їхнього інтелектуального та фізичного розвитку, індивідуальними можливостями й здібностями, а також характером пізнавальної діяльності. Водночас формування практичних умінь у процесі

навчання лозоплетіння має розглядатися як поетапний процес, що передбачає засвоєння окремих технологічних прийомів і їх подальше поєднання у цілісну діяльність із виготовлення виробу. Як зазначається у наукових дослідженнях [17], уміння у сфері технологічної освіти формуються через оволодіння окремими прийомами роботи, які згодом інтегруються у здатність виконувати певні технологічні операції. Традиційний підхід, орієнтований переважно на відтворення дій за зразком, не забезпечує повноцінного розвитку особистості учня, оскільки формує здебільшого виконавські навички. У цьому контексті важливим є переорієнтація навчання на діяльність, що передбачає самостійний вибір способів виконання завдань, аналіз і прийняття рішень у процесі створення виробу.

У процесі навчання лозоплетіння доцільно застосовувати комплекс методів, серед яких: пояснення, бесіда, розповідь, демонстрування ілюстративних матеріалів, використання аудіовізуальних засобів (кінофільмів, діафільмів, діапозитивів), а також виконання практичних робіт і вправ.

Метод розповіді дає змогу сформувати в учнів первинне уявлення про лозоплетіння як традиційне українське ремесло, ознайомити їх із історичним значенням цього виду діяльності, видами виробів із лози, а також особливостями заготівлі та підготовки матеріалу. На нашу думку, розповідь повинна мати проблемно-орієнтований характер, бути лаконічною, доступною та спрямованою на актуалізацію інтересу до теми, оскільки її основне завдання — не надмірне теоретичне навантаження, а формування мотивації до вивчення теми та демонстрація практичної цінності лозоплетіння.

Зміст теоретичного матеріалу доцільно добирати таким чином, щоб він безпосередньо пов'язувався з подальшою практичною діяльністю учнів. Зокрема, на початку уроку вчитель може коротко почергово охарактеризувати природні матеріали, які використовуються у плетінні (лоза, солома, рогіз), звернути увагу на їх властивості (гнучкість, міцність,

еластичність), а також пояснити призначення виробів (тарілочок, кошиків, підставок) у побуті. Доцільним є також стислий опис процесу підготовки матеріалу (заготівля, замочування, очищення), що формує в учнів уявлення про технологічну основу діяльності.

Для підсилення сприйняття та конкретизації теоретичних положень доцільно використовувати візуальні матеріали, зокрема короткі відеофрагменти або зображення, які ілюструють процес плетіння та різноманітність виробів. Важливо, що відповідно до результатів проведеного дослідження, учні виявляють зацікавленість у вивченні природних матеріалів та традиційних видів декоративно-ужиткового мистецтва, тому подання теоретичного матеріалу має спиратися на цей інтерес і розкривати практичну значущість отриманих знань.

Доцільно, щоб така розповідь займала початкову частину уроку та виконувала мотиваційну й орієнтаційну функції, створюючи основу для подальшого переходу до практичної діяльності.

Водночас, оскільки пасивне сприймання інформації не завжди забезпечує стійкий інтерес і глибоке розуміння теми, доцільним є перехід до методу бесіди, який дозволяє активізувати пізнавальну діяльність учнів та виявити рівень сформованості їхніх уявлень. Як засвідчують результати дослідження, такі уявлення часто мають фрагментарний характер, що обумовлює необхідність їх уточнення та поглиблення у процесі навчання.

На уроці лозоплетіння бесіда може бути організована як у фронтальній формі, так і в малих групах. Зокрема, учням можна запропонувати об'єднатися у групи та обговорити окремі питання, пов'язані з темою: де вони зустрічали плетені вироби, які саме вироби з природних матеріалів використовуються у побуті, які матеріали для цього застосовуються, чому такі вироби залишаються актуальними в сучасних умовах. Після обговорення представники груп презентують результати, що сприяє розвитку комунікативних умінь і узагальненню отриманої інформації.

У ході бесіди вчитель може спрямовувати думки учнів за допомогою уточнювальних і проблемних запитань, таких як: «Де ви бачили плетені вироби?», «Які вироби з лози використовують у побуті?», «Чому природні матеріали залишаються актуальними сьогодні?». Така організація роботи дозволяє спиратися на життєвий досвід учнів і пов'язувати новий навчальний матеріал із уже наявними знаннями. Бесіда може підштовхнути школярів до усвідомлення того, що лозоплетіння – це не лише давнє ремесло, а й сучасна творча діяльність, яка має практичне значення.

Результати проведеного нами дослідження свідчать про те, що попри наявність уявлень учнів про різні види декоративно-ужиткового мистецтва, рівень практичного володіння відповідними технологіями, зокрема лозоплетінням, залишається недостатнім. Це зумовлює доцільність застосування методу демонстрування об'єктів, який дозволяє конкретизувати наявні уявлення учнів і перевести їх із теоретичного рівня у практичний.

На уроці лозоплетіння (наприклад, тема: виготовлення підставки під гаряче) демонстрування доцільно організовувати безпосередньо перед виконанням практичної роботи. Учитель показує готовий виріб, звертаючи увагу на його форму, щільність плетіння та призначення, після чого демонструє окремі етапи виконання: формування основи, початок переплетення, спосіб фіксації прутів. Важливо, щоб показ здійснювався повільно, із чітким акцентуванням ключових моментів (наприклад, як тримати лозу, під яким кутом виконувати переплетення), а учні мали можливість добре бачити дії вчителя.

Практично доцільно використовувати такі прийоми:

- демонструвати операції поетапно, з короткими паузами для запитань;
- повторювати складні елементи кілька разів;
- залучати учнів до коментування побаченого («Що робимо спочатку?»);
- використовувати укрупнені зразки або виконувати показ ближче до учнів.

Водночас лише демонстрування не забезпечує повного розуміння алгоритму дій. Учні можуть запам'ятати окремі рухи, але не завжди здатні відтворити їх у правильній послідовності. Тому доцільним є поєднання цього методу з методом інструктування.

Метод інструктування на уроці лозоплетіння реалізується через чітке пояснення послідовності виконання виробу. Наприклад, після демонстрації вчитель пропонує алгоритм:

- підготувати основу;
- закріпити перші прутки;
- виконати переплетення по колу;
- сформувати край виробу.

Доцільно записати ці етапи на дошці або подати у вигляді короткої інструкції. Під час виконання роботи вчитель здійснює поточний інструктаж: підходить до учнів, коригує помилки, нагадує послідовність дій, за потреби повторно демонструє окремі операції. Беручи до уваги особливості навчання учнів 5–6-х класів, вчителю слід формулювати інструкції коротко й чітко, поєднувати словесне пояснення з повторним показом, звертати увагу на типові помилки, до яких можна віднести нерівномірне натягування лози, поступово зменшувати обсяг допомоги, стимулюючи самостійність учнів.

Таким чином, на уроці лозоплетіння демонстрування і інструктування доцільно використовувати у взаємозв'язку: демонстрування формує уявлення про дію, а інструктування забезпечує її правильне виконання. Таке поєднання дозволяє учням не лише зрозуміти, що і як потрібно робити, а й успішно реалізувати це у власній практичній діяльності.

Ми переконані, що формування стійких практичних умінь не може забезпечуватися без застосування методу вправ. Доцільність його застосування підтверджується тим, що результати дослідження засвідчили недостатній рівень практичної підготовки учнів, що потребує систематичного закріплення дій через повторення. У науково-методичній літературі, зокрема у праці М. Комогорової [11] вправи класифікуються

відповідно до етапів навчання: мотиваційні, вправи на закріплення, вправи на повторення та контрольні (творчі) вправи. Такий підхід є доцільним і в навчанні лозоплетіння, оскільки дозволяє організувати діяльність учнів послідовно та з урахуванням їхніх вікових особливостей.

Вибір конкретних видів вправ на уроках лозоплетіння у 5–6 класах не є фіксованим і здійснюється вчителем залежно від мети та завдань уроку, рівня підготовки учнів, етапу навчання, а також складності запланованого виробу. Водночас ефективність формування практичних умінь значною мірою залежить від методично грамотної організації цих вправ та їх логічного поєднання у структурі уроку.

Мотиваційні вправи на початковому етапі доцільно використовувати на етапі актуалізації та мотивації навчальної діяльності (5–7 хв уроку). Вони можуть передбачати коротку практичну пробу матеріалу: учитель роздає учням зразки лози різної товщини і пропонує виконати елементарні дії – зігнути прут, спробувати його скрутити, визначити, який легше піддається обробці. Також можна організувати міні-завдання: «Спробуйте переплести два пруту і скажіть, що було складно». Такі вправи ми пропонуємо супроводжувати запитаннями «Чому один прут ламається, а інший – ні?», що стимулює пізнавальний інтерес. Їх основне призначення – сформулювати позитивне ставлення до діяльності, зняти напруження та страх перед новим видом роботи, а також підвести учнів до усвідомлення властивостей матеріалу.

Вправи на закріплення доцільно організовувати після пояснення і демонстрації нового прийому. Учитель спочатку показує виконання базового елемента (наприклад, простого переплетення «через один»), після чого учні працюють за зразком. Роботу можна організувати поетапно: спочатку всі виконують один ряд плетіння разом із вчителем, далі – самостійно. Для цього використовуються заготовлені основи (наприклад, картонна чи дерев'яна форма для підставки). Такі вправи бажано виконувати у вигляді невеликих практичних фрагментів виробу (дно тарілочки, частина підставки), що дає

швидкий результат і підтримує мотивацію. Учитель у цей час має здійснювати індивідуальний інструктаж, коригувати помилки, звертати увагу на рівномірність натягу та розташування прутів.

Вправи на повторення доцільно включати на початку наступного уроку або як перехід до складнішого завдання. Вони передбачають варіювання умов виконання вже відомих дій: наприклад, учні виконують те саме переплетення, але з використанням товстіших або тонших прутів, змінюють форму основи (кругла, овальна), або працюють у швидшому темпі. Можна застосувати прийом «знайди помилку», коли учитель демонструє неправильний зразок плетіння, а учні мають визначити і виправити недоліки. Такі вправи сприяють не лише механічному відтворенню, а й усвідомленню технологічних дій, формують гнучкість і стійкість умінь.

Контрольні (творчі) вправи доцільно реалізовувати на завершальному етапі теми або як підсумкову роботу. Вони організуються у вигляді виконання невеликого завершеного виробу (наприклад, підставки під гаряче, декоративної тарілочки), де учні самостійно планують послідовність дій, добирають матеріал і застосовують раніше засвоєні прийоми. Учитель виступає у ролі консультанта, надаючи допомогу лише за потреби. Доцільно також включати елементи самооцінювання: учні можуть оцінити власний виріб за простими критеріями (акуратність, міцність, форма). Такі вправи частково переходять у проєктно-технологічну діяльність і дозволяють об'єктивно визначити рівень сформованості практичних умінь.

Вибір саме таких вправ обумовлений віковими особливостями учнів 5–6-х класів, які потребують поступового переходу від простих дій до більш складних, а також необхідністю формування дрібної моторики та координації рухів. Водночас під час виконання вправ можуть виникати труднощі: нерівномірне натягування матеріалу, порушення форми виробу, неправильне закріплення лози. Тому вправи повинні супроводжуватися поточним інструктуванням і демонстрацією окремих прийомів. Таке поєднання методів

дозволяє своєчасно виправляти помилки та запобігати втраті інтересу до роботи.

Після опанування окремих прийомів доцільним є перехід до практичних завдань у межах проєктної діяльності. Проєктна діяльність дає змогу об'єднати всі попередні методи в єдиний навчальний процес. Учні не просто повторюють окремі операції, а створюють завершений виріб: добирають форму, визначають призначення виробу, планують послідовність виконання, застосовують вивчені прийоми та презентують результат. У контексті лозоплетіння, залежно від обраної вчителем модельної програми, такими виробами можуть бути тарілочка, підставка під гаряче, невеликий кошик, серветниця або декоративне панно.

У НУШ підхід проєктно-технологічного навчання спрямований не лише на оволодіння практичною технікою плетіння, а й на формування ключових компетентностей, передбачених державною програмою [19]. У процесі навчання лозоплетіння відбувається формування технологічної, проєктно-технологічної, екологічної, культурної, підприємницької, комунікативної, інформаційно-цифрової компетентностей, а також уміння вчитися впродовж життя.

Водночас, на нашу думку, особливу увагу слід приділити розвитку екологічної та культурної компетентностей, оскільки саме вони найбільш органічно реалізуються у процесі роботи з природними матеріалами та ознайомлення з традиціями народного ремесла, сприяючи формуванню в учнів ціннісного ставлення до довкілля та культурної спадщини.

Екологічна компетентність визначається як здатність усвідомлено оцінювати вплив людини на довкілля, раціонально використовувати природні ресурси та брати участь у їх збереженні. У процесі навчання лозоплетіння її формування здійснюється через практичну діяльність учнів, особливо на етапах підготовки матеріалу та виконання виробу [3].

Робота з природними матеріалами організовується так, щоб учні не лише використовували лозу, а й здійснювали її відбір і аналіз. На

підготовчому етапі вони визначають придатність лози за гнучкістю, товщиною та цілісністю, обґрунтовують вибір і засвоюють принцип вибіркового зрізання, що сприяє усвідомленню необхідності дбайливого ставлення до природних ресурсів.

Раціональне використання матеріалів реалізується під час виконання виробу. Учні пропонуються правила роботи: добір прутів без зайвого обрізання, уникнення псування матеріалу, використання залишків для допоміжних елементів. Це формує навички ощадливого ставлення до ресурсів. На етапі проектування учні планують кількість матеріалу та спосіб його використання, а під час роботи контролюють витрати. Завершальний етап передбачає аналіз раціональності використання лози та можливостей повторного застосування залишків.

Отже, формування екологічної компетентності забезпечується через послідовну практичну діяльність учнів – від відбору матеріалу до оцінювання результатів роботи.

Культурна компетентність – це здатність усвідомлювати та цінувати культурну спадщину та традиції, розвиваючи власну творчість у національному контексті [19]. У процесі лозоплетіння вона формується на всіх етапах, але найбільш виразно – під час виконання виробу.

Учитель організовує роботу з орієнтацією на традиційні зразки, пропонуючи учням приклади народних виробів (кошики, тарілки, підставки) та актуалізуючи їхній життєвий досвід через запитання щодо використання таких речей у побуті. Під час виконання виробу учні відтворюють традиційні прийоми плетіння – рівномірність, форму, акуратність. Водночас передбачається елемент творчого переосмислення: зміна форми, варіювання щільності плетіння або додавання простих декоративних елементів із збереженням традиційної основи. Крім того, у ході роботи слід постійно звертати увагу на функціональність виробу – учні виготовляють не абстрактний об'єкт, а річ, яка має практичне або декоративне призначення,

як і в народному побуті. Це дозволяє їм усвідомити, що традиційні ремесла є не лише елементом історії, а частиною сучасного життя.

Таким чином, навчання лозоплетінню на уроках технології в умовах Нової української школи є цілісним і поетапно організованим процесом, що ґрунтується на проектно-технологічному підході та забезпечує поєднання формування практичних умінь із розвитком творчих здібностей, екологічної свідомості та культурного виховання учнів. Ефективність цього процесу досягається через системне використання вправ різного спрямування, а також поєднання методів демонстрування, практичної діяльності та рефлексії, що забезпечує поступовий перехід до самостійного виконання виробів.

Водночас доцільним є подальше вдосконалення навчання лозоплетіння шляхом розширення проектних завдань, удосконалення системи вправ та чіткішої організації діяльності учнів на різних етапах роботи, що сприятиме формуванню в них здатності до самостійної творчої і технологічної діяльності.

2.2. Проектування корзини під квіти

Навчання лозоплетінню в умовах Нової української школи організовується за проектно-технологічним підходом, що поєднує теоретичну підготовку з практичною діяльністю. Виготовлення виробу здійснюється протягом кількох уроків, кожен з яких має власну мету: ознайомлення з матеріалом, формування базових умінь, виконання практичних вправ, виготовлення та оздоблення виробу. У процесі проектування виокремлюють такі етапи: організаційно-підготовчий, конструкторський, технологічний і заключний. Для учнів 5–6 класів підготовчий етап зазвичай займає один урок, тоді як технологічний, пов'язаний із безпосереднім виготовленням виробу, потребує більшої кількості часу.

Проектування виробу з лози доцільно розпочинати з підготовчого етапу, спрямованого на формування мотивації та первинного уявлення учнів про матеріал і техніку плетіння. На цьому етапі використовуються словесні методи навчання: розповідь, бесіда та елементи обговорення. Учитель ознайомлює учнів з основами лозоплетіння, демонструє готові вироби та пояснює їх призначення і практичну значущість.

Для активізації пізнавальної діяльності доцільно використовувати проблемні запитання: «Чому люди продовжують використовувати вироби з природних матеріалів?»; «Які переваги мають плетені вироби?»; «Де сьогодні можна побачити вироби з лози?»; «Які вироби з природних матеріалів ви хотіли б виготовити?».

Такі запитання сприяють розвитку зацікавленості учнів і допомагають пов'язати новий матеріал із їхнім життєвим досвідом. Враховуючи результати проведеного дослідження, учні виявляють інтерес до природних матеріалів і традиційних ремесел, тому саме цей етап створює основу для подальшої практичної діяльності.

Конструкторський етап передбачає вибір виробу, визначення його форми, розмірів та призначення. Для учнів 5–6-х класів доцільно добирати прості вироби, що відповідають їхнім віковим можливостям, наприклад корзинка під квіти зображена на рис. 2.1.

На даному етапі учні можуть виконувати ескіз майбутнього виробу, добирати матеріали та визначати послідовність роботи. Вчитель допомагає учням спланувати діяльність і пояснює, які технологічні операції будуть використовуватися під час виготовлення виробу.

Рис. 2.1. Корзинка під квіти

Примітка. [12]

Організація уроків лозоплетіння значною мірою залежить від матеріально-технічної бази закладу освіти. Для реалізації практичної діяльності необхідно мати підготовлену лозу, ножиці або секатори, ємності для замочування матеріалу, шаблони або тренажери для плетіння, а також зразки готових виробів. За можливості доцільно використовувати фото, відеофрагменти та технологічні картки. Для того, щоб учитель був готовий проводити уроки плетіння на високому рівні, необхідно забезпечити його повним спектром матеріалів та інструментів, що зазначені у таблиці 2.1.

Окрему увагу доцільно приділити ознайомленню учнів із процесом заготівлі лози, оскільки розуміння походження матеріалу формує в учнів цілісне уявлення про технологічний процес і його зв'язок із природними ресурсами. Якщо заклад освіти розташований у регіоні, де поширені відповідні природні ресурси, учитель може коротко ознайомити учнів із місцями зростання лози (заплави річок, вологі низинні ділянки), а також продемонструвати фото- або відеоматеріали, що ілюструють процес її заготівлі та первинної обробки.

Таблиця 2.1 – Матеріали та інструменти для лозоплетіння

Категорія матеріалів	Приклади матеріалів та інструментів	Призначення / використання
Натуральні матеріали	Лоза (вербова, дикоросла), рогоза, очерет, солома, тростина, луб, кореневища	Основний матеріал для плетіння виробів
Підготовлені заготовки	Напівфабрикати для кошків, декоративних панно, рамок, підставок	Використання для навчальних і творчих робіт
Інструменти	Ножиці, ножі, щипці, пінцети, молоточки, клей, напилки, формувальні рамки, тренувальні плетильні	Виконання технологічних операцій та формування виробу
Додаткові матеріали	Фарби, лак, декоративні елементи, тканина, мотузки, дріт	Оздоблення, зміцнення та декоративне оформлення виробів
Екологічні та доступні матеріали	Локальні рослинні волокна, перероблені матеріали, безпечні фарби та лаки	Формування екологічної компетентності та сталого використання ресурсів

Важливо також пояснити, що перед використанням у плетінні лоза проходить спеціальну підготовку. Зокрема, для забезпечення гнучкості та міцності прутки замочують у спеціальних ємностях або природних водоймах із піщаним дном, де вода має бути підігріта приблизно до 15°C. Такий процес триває від 13 до 20 днів і сприяє тому, що матеріал стає еластичним, придатним для формування виробів і не ламається під час роботи.

Водночас слід враховувати вікові особливості учнів 5–6 класів, для яких подібні технологічні етапи є досить складними як з організаційного, так і з практичного боку. Процес замочування лози потребує тривалого часу, контролю температурних умов та спеціально обладнаних місць, що не завжди доступно в умовах шкільної майстерні. Тому доцільно, щоб підготовку лози (замочування, сушіння та первинне сортування) виконував учитель або відповідальна особа заздалегідь.

Технологічний етап є основним, оскільки саме на ньому відбувається безпосереднє виготовлення виробу. З метою поступового ускладнення діяльності доцільно спочатку використовувати тренувальні вправи з паперових смужок або трубочок, що дозволяє учням відпрацювати базові способи переплетення та навчитися контролювати щільність плетіння. Після

цього учні переходять до роботи з натуральним матеріалом – лозою, яка потребує більшої точності, акуратності та фізичної витривалості.

Перед початком практичної роботи обов'язково проводиться детальний інструктаж з безпеки праці. Учитель нагадує правила користування інструментами (секатором, ножицями, шилом), акцентує увагу на правильному положенні рук під час роботи з лозою, забороні різких рухів та необхідності підтримання порядку на робочому місці. Також учні отримують інструкції щодо зволоження лози, адже надмірно сухий матеріал може ламатися і ускладнювати процес плетіння.

Окрім усного пояснення, учням надається також інструкція виконання виробу (технологічна карта), яка містить послідовність усіх основних етапів роботи та допомагає їм орієнтуватися під час виготовлення. У межах цієї інструкції вчитель покроково пояснює процес створення виробу, супроводжуючи його демонстрацією або опорними зразками.

Перший крок передбачає підготовку основи виробу: використання тренажера або шаблону, на якому позначаються точки встановлення основних вертикальних прутів. Другий крок – це встановлення та фіксація основних прутів (стояків), які формують каркас майбутнього виробу. Після цього учні переходять до третього етапу – безпосереднього плетіння, під час якого горизонтальні пруті по чергово переплітаються з вертикальними, утворюючи рівномірну структуру виробу. Четвертий крок включає формування та додавання ручки, яка виготовляється з двох переплєтених прутів і надійно закріплюється у верхній частині виробу шляхом вплітання в основу. Завершальним етапом є закріплення роботи, підгинання кінців лози та остаточне оформлення виробу, як зображено на рисунку 2.2.

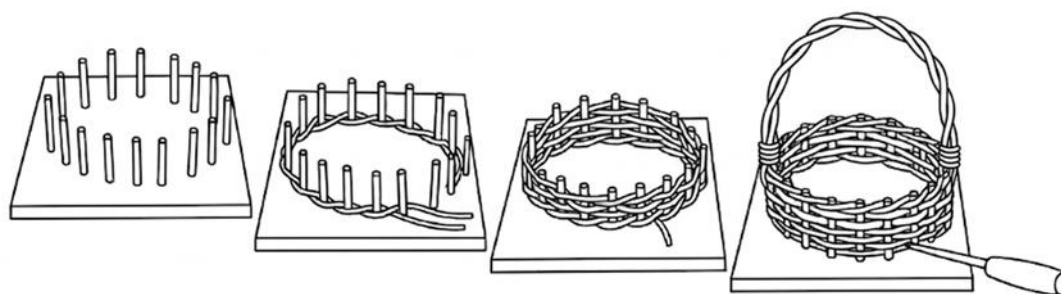

Рис. 2.2. Етапи виготовлення кошика під квіти

Примітка. [28]

Такий покроковий інструктаж допомагає учням краще розуміти послідовність дій, зменшує кількість помилок у процесі роботи та сприяє формуванню вмінь діяти за технологічною картою. Під час виготовлення крзинки під квіти доцільно використовувати спеціальний шаблон або тренажерну основу, у яку вставляються вертикальні елементи лози (стояки). Учитель має пояснити послідовність виконання операцій: спочатку рівномірне встановлення основи, далі — фіксація початкового ряду, після чого виконується поступове переплетення двома горизонтальними прутами використовуючи метод «Мотузочка» [28]. Важливо звернути увагу учнів на дотримання однакової відстані між рядами, рівномірний натяг матеріалу та збереження симетрії виробу, як показано на рис. 2.3.

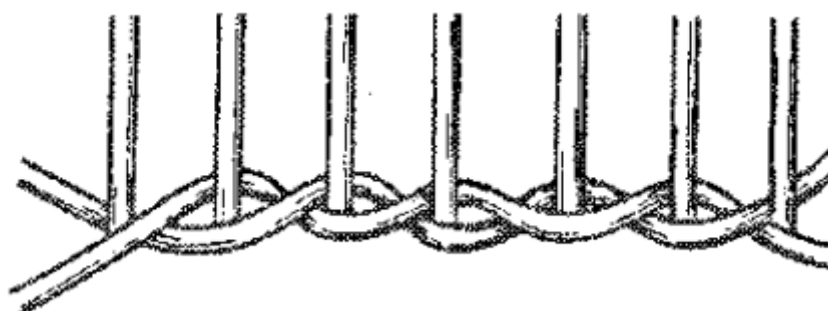

Рис. 2.3. Плетіння «мотузочкою» у два пруты

Примітка. [28]

Під час роботи вчитель має поєднувати демонстрування технологічних операцій із поточним інструктуванням, своєчасно коригувати помилки учнів,

звертати увагу на правильне розташування прутів, щільність переплетення та способи закріплення матеріалу в кінці роботи. Слід особливо підкреслити необхідність акуратного завершення виробу: підгинання кінців лози, їх фіксація та вирівнювання форми.

Для того щоб виріб виглядав більш цікаво та естетично, під час плетіння можна використовувати різні види лози — тонші або товстіші прутки, а також ті, що відрізняються за кольором чи фактурою. Це дає змогу урізноманітнити візерунок і зробити роботу більш виразною та індивідуальною, що особливо важливо для творчих завдань учнів.

Після завершення основного плетіння корпусу виробу учні переходять до виготовлення ручок. Зазвичай для цього беруть два міцні прутки, які переплітаються між собою, утворюючи більш щільну й надійну конструкцію. Далі ці прутки плавно вигинаються у форму ручки та прикріплюються до верхньої частини виробу шляхом вплітання їхніх кінців у вже готову основу. Важливо стежити, щоб ручка була симетричною, добре зафіксованою і зручною у використанні.

Для підвищення ефективності навчання доцільно застосовувати диференційований підхід: учням, які швидше опановують техніку, можна запропонувати ускладнені візерунки плетіння, у три або чотири лози а також додаткові декоративні елементи, тоді як інші виконують базовий варіант виробу під постійним контролем учителя.

Заключний етап передбачає завершення роботи над виробом, оцінювання результатів діяльності та презентацію готових робіт. На цьому етапі учні остаточно оформлюють виріб, перевіряють його якість, за потреби виконують дрібні корекції та приводять робоче місце до порядку. Важливо, щоб учні усвідомлювали значення акуратного завершення роботи, оскільки саме це впливає на естетичний вигляд виробу та загальне враження від нього.

Учням слід запропонувати здійснювати самооцінювання або коротко характеризувати власний виріб: його призначення, труднощі, які виникали під час роботи, та способи їх подолання. Доцільно буде організувати міні-

презентацію, під час якої кожен учень або група демонструє свій виріб і розповідає про особливості його виготовлення. Це сприяє розвитку мовленнєвих умінь, впевненості у виступах та вмінню аргументовано висловлювати власну думку.

Окрему увагу слід приділити етапу рефлексії, на який необхідно виділити частину останнього уроку. Під час рефлексивного обговорення учні аналізують власну діяльність: що вдалося найкраще, які труднощі виникали, що було найцікавішим у роботі, а також що вони хотіли б удосконалити наступного разу. Учитель може запропонувати орієнтовні запитання або використати інтерактивні методи (наприклад, «мікрофон», «незакінчене речення», «смайлики настрою»).

Такий підхід сприяє формуванню в учнів уміння аналізувати результати власної діяльності, розвиває критичне мислення, навички самооцінювання та взаємооцінювання, а також вчить усвідомлювати процес створення виробу від початку до завершення. У підсумку заключний етап не лише фіксує результат роботи, а й виконує важливу виховну та розвивальну функцію, формуючи в учнів відповідальне ставлення до праці та власних досягнень.

Таким чином, використання проектного підходу під час навчання лозоплетінню є ефективним, оскільки дозволяє організувати навчальний процес як цілісну послідовність дій – від ознайомлення з матеріалом до отримання готового виробу. Учні не просто виконують окремі операції, а працюють над завершеним продуктом, що підвищує їхню зацікавленість і відповідальність за результат. Важливу роль у цьому процесі відіграє вчитель, який виступає організатором і керівником діяльності учнів. Саме він послідовно спрямовує роботу, пояснює кожен етап, демонструє технологічні прийоми, надає інструкції та за потреби коригує дії учнів. Така підтримка забезпечує поступове і правильне виконання всіх етапів виготовлення виробу, особливо у складному процесі лозоплетіння, де важливі точність і дотримання технології.

Завдяки постійному педагогічному супроводу учні успішно опановують практичні навички, уникають типових помилок і досягають якісного результату. Це робить навчальний процес більш структурованим, безпечним і результативним, а також сприяє формуванню впевненості у власних силах та позитивного ставлення до ручної праці.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання магістерської роботи було досягнуто поставленої мети та розв'язано визначені дослідницькі завдання, що дозволило комплексно обґрунтувати доцільність використання технології лозоплетіння в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти.

За результатами дослідження зроблено наступні висновки, які мають теоретичне та практичне значення:

1. Лозоплетіння є одним із найдавніших українських народних ремесел, що сформувалося в процесі історичного розвитку та тісно пов'язане з побутовою культурою населення різних регіонів України. Встановлено, що це багатоступеневий технологічний процес, який охоплює повний цикл роботи з природною сировиною – від заготівлі та підготовки до створення й оздоблення виробу. Основним матеріалом є лоза, яка завдяки своїм властивостям (гнучкість, міцність, доступність) забезпечує широкі можливості для виготовлення функціональних і естетичних виробів. Історично на Закарпатті, Поліссі та Київщині лозоплетіння виконувало не лише утилітарну, а й культурну функцію, відображаючи традиції та естетичні уявлення народу. У сучасних умовах воно зберігає актуальність, поєднуючи екологічність, ручну працю та національні традиції, що підсилює його освітній і виховний потенціал.

2. Аналіз модельних навчальних програм з технологій для 5–6 класів (авт. Ходзицька І.Ю. та ін.; Терещук А.І. та ін.; Туташинський В.І.; Кільдеров Д.Є. та ін.) показав, що освітній процес у Новій українській школі ґрунтується на проєктно-технологічному підході, який передбачає активну практичну діяльність учнів, розвиток творчого мислення та формування ключових компетентностей. Водночас встановлено, що змістове наповнення програм у різних авторських колективах відрізняється ступенем деталізації декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема лозоплетіння. У частині програм цей напрям представлений опосередковано, що залишає вчителю

можливість самостійного добору тем і завдань у межах проєктної діяльності. Найбільш повно потенціал лозоплетіння реалізується там, де передбачено роботу з природними матеріалами та виготовлення виробів декоративно-ужиткового характеру. Це підтверджує педагогічну доцільність інтеграції елементів лозоплетіння в освітній процес та його відповідність сучасним вимогам НУШ.

3. За результатами емпіричного дослідження, проведеного на базі Рокосівського ліцею Хустської міської ради, встановлено, що учні 5–6-х класів виявляють стійкий інтерес до народних ремесел, зокрема лозоплетіння, та позитивно ставляться до практичної діяльності, пов'язаної з виготовленням виробів із природних матеріалів. Разом із тим виявлено недостатній рівень сформованості теоретичних знань і практичних умінь у цій сфері, що свідчить про необхідність цілеспрямованого методичного супроводу навчального процесу. Отримані результати підтверджують наявність сприятливих умов для впровадження елементів лозоплетіння в уроки технологій, однак водночас актуалізують потребу у системному використанні проєктної діяльності як основного засобу формування технологічної компетентності учнів.

4. Визначено та обґрунтовано методичні підходи до формування вмінь лозоплетіння в учнів 5–6 класів, які базуються на проєктно-технологічній організації освітнього процесу. Такий підхід забезпечує поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю та сприяє поетапному формуванню практичних умінь роботи з природними матеріалами. Встановлено, що найбільш ефективними методами навчання є бесіда, розповідь, демонстрування зразків виробів, інструктування та система практичних вправ (мотиваційних, тренувальних, контрольних і узагальнювальних). Особливе місце займає проєктна діяльність, яка виступає провідним засобом формування вмінь лозоплетіння та розвитку творчих здібностей учнів відповідно до вимог НУШ. На основі проведеного аналізу

сформульовано методичні рекомендації щодо доцільного поєднання зазначених методів у процесі навчання лозоплетіння в 5–6-х класах.

5. Розроблено методику проєктування та виготовлення виробів з лози у процесі навчання учнів. Методика передбачає поетапну організацію навчальної діяльності, побудовану на засадах проблемного та проєктно-технологічного підходів, що забезпечує активну участь учнів у всіх етапах створення виробу. Запропонована система охоплює логічно структуровані етапи проєктної діяльності: від усвідомлення проблемної ситуації, вибору виробу та пошуку ідей його конструкції з лози – до підготовки матеріалу, виконання технік плетіння, оздоблення готового виробу та його презентації. Особлива увага приділяється саме особливостям роботи з лозою як матеріалом, що потребує попередньої підготовки, сортування та правильного підбору за товщиною, гнучкістю та призначенням у виробі. Також розроблено практичні рекомендації щодо організації уроків технологій із використанням лозоплетіння, зокрема щодо добору інструментів, безпечної роботи та поступового ускладнення завдань для розвитку творчого мислення учнів, формуванню практичних умінь, підвищенню мотивації до навчання та забезпечення цілісного засвоєння технологічних знань.

6. У межах дослідження спроектовано та виготовлено підставку під квіти з лози як зразок навчального виробу для учнів 5–6-х класів. Виріб розроблено з урахуванням вікових особливостей школярів, рівня їхніх практичних умінь та вимог проєктно-технологічної діяльності. Його використання в освітньому процесі сприяє формуванню базових умінь лозоплетіння, розвитку точності виконання технологічних операцій, творчого мислення та інтересу до традиційних народних ремесел.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богусевич В. А. Книжкова мініатюра. Історія українського мистецтва. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001598> (дата звернення: 01.04.2026).
2. Бойчук Б. Плетені вироби з лози, рогози та соломи. Народне декоративне мистецтво Покуття: дис. ... канд. мистецтвознавства. Львів, 2000. С. 96–110.
3. Бойко Т. О., Гаврилюк О. С. Формування екологічної компетентності в закладах середньої освіти в контексті інтеграції у європейське навчальне середовище. Таврійський науковий вісник. 2023. № 1. С. 9–16.
4. Бутник-Сіверський Б. С. Українське радянське народне мистецтво. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000031832> (дата звернення: 25.02.2026).
5. Визначення поняття «лоза» та походження слів «плету», «плести». URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1df58709-54b2-4863-884f-5dd5062a615c/content> (дата звернення: 21.01.2026).
6. Використання цифрових технологій в освітньому процесі. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-1\(15\)-161-175](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-1(15)-161-175) (дата звернення: 16.10.2025).
7. Гургула І. Народне мистецтво західних областей України. Київ: Мистецтво, 1966. 76 с.
8. Горинь Г. Й. Народні промисли лемків Закарпаття. Народна творчість та етнографія. 1986. № 4. С. 49.
9. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-56290> (дата звернення: 14.11.2025).
10. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Київ, 1989. Т. 3. С. 17, 67.

11. Комогорова М. І. Поняття «завдання» та «вправа» у системі, спрямованій на забезпечення міцності знань учнів з гуманітарних дисциплін. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.

12. Корзина декоративна з лози. URL: <https://xn--80aawje5c.net/korzyna-dekoratyvnaya-loza-bez-dna-18631/p16550/> (дата звернення: 25.11.2025).

13. Лозоплетіння Галини Кучер / авт.-упоряд. М. Селівачов. Київ: Ред. вісн. «АНТ», 2001. 27 с.: іл.

14. Методичний матеріал. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01004aye-e740.docx.html> (дата звернення: 09.12.2025).

15. Мезенцева Г. Г. Скульптура. Історія українського мистецтва. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001598> (дата звернення: 09.12.2025).

16. Стешенко В. В. Нагальні проблеми трудового навчання сьогодення та шляхи їх вирішення. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Бердянськ, 2013. № 3. С. 112–118.

17. Наукові записки кафедри педагогіки. URL: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/issue/view/27> (дата звернення: 12.02.2026).

18. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.02.2026).

19. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 19.03.2026).

20. Селівачов М. Р. Українське народне мистецтво лозоплетіння. Народна творчість та етнографія. 1987. № 3. С. 42.

21. Татаренко О. Діяльнісний підхід на уроках трудового навчання (технологій) в контексті Нової української школи. Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах неперервної освіти: наук.-метод. вісн. 2022. № 58. С. 214.
22. Технології. 5–6 класи: модельна навчальна програма / Кільдеров Д. Є. та ін. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/831/83160/Tekhnol_5-6-kl_Kilderov_ta_in_14_07.pdf (дата звернення: 27.04.2026).
23. Технології. 5–6 класи: модельна навчальна програма / Терещук А. І. та ін. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/831/83161/Tekhnol_5-6-kl_Tereshchuk_ta_in_14_07_1_1.pdf (дата звернення: 22.03.2026).
24. Технології. 5–6 класи: модельна навчальна програма / Туташинський В. І. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/831/83159/Tekhnol_5-6-kl_Tutashinskiy_14_07.pdf (дата звернення: 05.04.2026).
25. Технології. 5–6 класи: модельна навчальна програма / Ходзицька І. Ю. та ін. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/831/83158/Tekhnol_5-6-klas_Khodzytska_ta_in_14_07_.pdf (дата звернення: 07.03.2026).
26. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0795729-21#Text> (дата звернення: 30.01.2026).
27. Традиція лозоплетіння в с. Іза Хустського району. URL: <https://uccr.org.ua/news/tradytsiia-lozopletinnia-v-s-iza-khustskoho-rajonu/> (дата звернення: 18.12.2025).
28. Школа ремесел: писанкарство, лозоплетіння, ліплення з глини. Київ: Шкіл. світ, 2008. 56 с.
29. Що і як плетуть з лози. URL: <https://ethnography.org.ua/content/shcho-i-yak-pletut-z-lozy> (дата звернення: 03.02.2026).